

Stilling overfor de vinproducerende Lande, Tilvejebringelse af de Indtægter, der nu tilflyder Statskassen gennem Told og indenlandsk Afgift af spirituøse Drikke og Forbudets Betydning med Hensyn til Kommunernes og Statens Finanser.

Paa et Punkt er Kommissionens Medlemmer enige: de mødes i Ønsket om at Ædrueligheden i vort Folk maa fremmes, og at der maa skabes Forstaaelse for den individuelle og sociale Ødelæggelse, som Misbrug af Alkohol afstedkommer.

Ingeborg M. Arup.

RUDOLF WEDEMEYER: *Wie beherrscht man die Konjunktur.* 173 Sider. A. Kerksieck & Co., Essen.

Medens de mange Amerikanere, der behandler Konjunkturspørgsmaalet, som Regel følger den Fremgangsmaade, at de samler en uhyre Mængde statistiske Data og paa Grundlag af disse med større eller mindre Held søger at forklare Aarsags-sammenhængen mellem de forskellige Fænomener, saa gaar det foreliggende Værks Forfatter til sit Arbejde med en fuldt færdig Teori, som det er hans Opgave at klarlægge og forsvare.

Konjunkturbevægelserne definerer Forfatteren ligefrem som Bevægelserne i Beskæftigelsesgraden, idet han straks tager Afstand fra dem, der vil definere Konjunkturbevægelserne med Forandringerne i Nationalindkomstens Størrelse (bl. a. Alfred Landsburgh). Den sidste Definition medfører, at en Konjunkturofgang kan indtræde, uden at Beskæftigelsesgraden forøges, idet en bedre Teknik og Organisation eller en større Indsats fra Arbejdernes Side kan føre til en øget Nationalindkomst, uden at flere Arbejdere kommer i Virksomhed.

Da Hovedinteressen i vore Dage knytter sig til Arbejdsløshedens Omfang, er Forf.s Definition formentlig den frugtbareste, selv om Forskellen i Praxis næppe bliver stor.

Med denne Definition bliver Udforskningen af Konjunkturbevægelserne altsaa identisk med at finde Aarsagen til den vekslende Beskæftigelsesgrad, hvoraf Midlerne til at bringe Konjunkturbevægelserne til Ophør af sig selv vil fremgaa.

Forfatterens Teori er nu i al Korthed den, at det er Forskydningen mellem Behovet for Betalingsmidler og disses Mængde, der frembringer Konjunkturbevægelserne. Behovet for Betalingsmidler bestemmes af Størrelsen af de Krav, de forskellige Deltagere i Produktionsudbyttet stiller, altsaa fornemmelig

Stilling overfor de vinproducerende Lande, Tilvejebringelse af de Indtægter, der nu tilflyder Statskassen gennem Told og indenlandsk Afgift af spirituøse Drikke og Forbudets Betydning med Hensyn til Kommunernes og Statens Finanser.

Paa et Punkt er Kommissionens Medlemmer enige: de mødes i Ønsket om at Ædrueligheden i vort Folk maa fremmes, og at der maa skabes Forstaaelse for den individuelle og sociale Ødelæggelse, som Misbrug af Alkohol afstedkommer.

Ingeborg M. Arup.

RUDOLF WEDEMEYER: *Wie beherrscht man die Konjunktur.* 173 Sider. A. Kerksieck & Co., Essen.

Medens de mange Amerikanere, der behandler Konjunkturspørgsmaalet, som Regel følger den Fremgangsmaade, at de samler en uhyre Mængde statistiske Data og paa Grundlag af disse med større eller mindre Held søger at forklare Aarsags-sammenhængen mellem de forskellige Fænomener, saa gaar det foreliggende Værks Forfatter til sit Arbejde med en fuldt færdig Teori, som det er hans Opgave at klarlægge og forsvare.

Konjunkturbevægelserne definerer Forfatteren ligefrem som Bevægelserne i Beskæftigelsesgraden, idet han straks tager Afstand fra dem, der vil definere Konjunkturbevægelserne med Forandringerne i Nationalindkomstens Størrelse (bl. a. Alfred Landsburgh). Den sidste Definition medfører, at en Konjunkturofgang kan indtræde, uden at Beskæftigelsesgraden forøges, idet en bedre Teknik og Organisation eller en større Indsats fra Arbejdernes Side kan føre til en øget Nationalindkomst, uden at flere Arbejdere kommer i Virksomhed.

Da Hovedinteressen i vore Dage knytter sig til Arbejdsløshedens Omfang, er Forf.s Definition formentlig den frugtbareste, selv om Forskellen i Praksis næppe bliver stor.

Med denne Definition bliver Udforskningen af Konjunkturbevægelserne altsaa identisk med at finde Aarsagen til den vekslende Beskæftigelsesgrad, hvoraf Midlerne til at bringe Konjunkturbevægelserne til Ophør af sig selv vil fremgaa.

Forfatterens Teori er nu i al Korthed den, at det er Forskydningen mellem Behovet for Betalingsmidler og disses Mængde, der frembringer Konjunkturbevægelserne. Behovet for Betalingsmidler bestemmes af Størrelsen af de Krav, de forskellige Deltagere i Produktionsudbyttet stiller, altsaa fornemmelig

af Arbejdslønnen i vid Forstand, Renten og de med Produktionen forbundne Skatter.

Da de to sidstnævnte Størrelser efter Forfatterens Mening spiller en forholdsvis ringe Rolle, afspejler Bevægelserne i Behovet for Betalingsmidler sig nogenlunde i Lønbevægelserne.

Betalingsmidlernes Mængde udtrykker Forf. ved at sammenlægge Værdien af Deposita hos Seddelbanker, den cirkulerende Seddelmængde og de cirkulerende Mønter samt de i et givet Tidsrum udstedte Veksler.

Han dividerer nu „Betalingsmiddel­mængden“, udfundet som lige nævnt, med den gennemsnitlige tarifmæssige Ugeløn for hver Maaned, og den Kurve, som de derved fremkomne Kvotienter beskriver, skulde da gengive Konjunkturbevægelserne og dermed Beskæftigelsesgraden, hvilket den ogsaa gør med paafaldende Tilnærmelse.

Betragter man den nævnte Overensstemmelse mellem Bevægelserne i Beskæftigelsesgraden og den omtalte Kvotient som en Bekræftelse paa den af Forfatteren opstillede Teori, saa følger deraf, at Konjunkturbevægelserne kan betragtes som et lønpolitisk Spørgsmaal, idet man let kunde udregne, hvad Ugelønnen skulde være, for at der maatte være fuld Beskæftigelse. Det følger endvidere af den opstillede Teori, at saafremt Arbejds­lønnen til enhver Tid rettede sig efter Arbejds­markedets Vilkaar, vilde der ikke være Konjunktursvingninger, som kunde falde ind under den af Forf. opstillede Definition.

Den Omstændighed, at der er ret god Overensstemmelse mellem de to Kurver, er imidlertid ikke noget afgørende Bevis for den opstillede Teoris Rigtighed; dertil er Usikkerheden paa de benyttede Tal alt for stor. Hovedvægten maa derfor ligge paa rent teoretiske Betragtninger. Saadanne vil imidlertid føre til, at man maa give Forf. Ret i, at Konjunkturbevægelser for saa vidt de giver sig Udslag i vekslende Beskæftigelsesgrad, vil kunne ophæves ved en tilstrækkelig elastisk Lønpolitik. Dette er dog ikke nogen ny Opfattelse; Tanken fremsattes allerede af Hawtrey i 1913, og den drøftes af Pigou i 1926, idet han dog ikke tillægger den nogen praktisk Betydning, fordi en Ud­ligning af Konjunkturerne ved Tilpasning af Arbejds­lønnen i visse Tilfælde vilde føre til saadanne Urimeligheder som negativ Løn; heri har Pigou dog kun Ret under Forudsætninger, som næppe nogensinde vil være tilstede.

Men selv om man saaledes maa give Forf. Ret i hans Hovedkonklusion, og selv om man maa indrømme det praktisk vigtige deri, fordi vor Tids stærke Arbejderorganisationer maa

antages med Fordel at kunne føre en bevægelig Lønpolitik, er det ikke givet, at de Argumenter, der gaar forud for denne Konklusion er rigtige. Efter min Mening er endogsaa flere af dem ligefrem vildledende.

For det første begaar Forf. en Fejl ved at fremstille Lønpolitiken som det aktive Element i Konjunkturbevægelserne. Det kan ligesaagodt, ja med større Sandsynlighed være „Pengesiden“ der er det aktive Moment. Regner man med, at det sidste er Tilfældet, faar man til Resultat, at det vekslende Prisniveau medfører, at en vis Pengeløn snart er for lav, hvilket med samme Rentefod fører til et stærkere Laanebegær og dermed yderligere Prisstigning, snart for høj, hvilket fører til Bedriftsstandsning og Arbejdsløshed.

Den indtrædende nedadgaaende Konjunktur, der bliver en Følge af det sidste, skyldes altsaa ikke, at Arbejderne har gennemtvunget en Lønforhøjelse, men at de har ladet Satserne forblive gældende, efter at Prisniveauet krævede en Nedsættelse, forat Ligevægten skulde holde. Det er heller ikke helt rigtigt at rette Bebrejdelser mod Fagforeningerne i denne Anledning, for selv før deres Tid tilpassede Lønnen sig kun langsomt efter Prisbevægelserne, hvorfor man ogsaa da kendte Perioder med Arbejdsløshed.

Forfatterens Fejltagelse paa dette Punkt rokker dog ikke ved den Kendsgerning, at praktisk talt fuld Beskæftigelse vilde kunne opretholdes ved Hjælp af en tilstrækkelig elastisk Lønpolitik. Fejltagelsen har imidlertid uheldige Følger i anden Henseende, idet den bortleder Opmærksomheden fra den overordentlige Betydning, Bankpolitikken utvivlsomt har for Konjunkturbevægelserne. Kunde man stabilisere Kreditpolitikken vilde Bevægelserne i Beskæftigelsesgraden antagelig svinde bort af sig selv, og dette er saa meget mere vigtigt, som en stærkt bevægelig Lønpolitik under alle Omstændigheder vil være meget vanskelig at gennemføre og næppe kan gennemføres til Fuldkommenhed.

De af Bogens Kapitler, der behandler Samfundets Forsyning med Betalingsmidler og de i Forbindelse dermed staaende Spørgsmaal, herunder Kapitaldannelsesprocessen er afgjort de svageste. Forf. synes saaledes at være af den Opfattelse, at den Omstændighed, at der i Samfundet opstaar Tilbøjelighed til ikke af forbruge, men „opspare“ en Del af Indkomsten eo ipso betyder Dannelse af Realkapital.

De saaledes opsparede Beløb, hævder han, vil blive anvendt til Indkøb af Kapitalgoder. Han synes at glemme, at

en saadan ekstra „Opsparing“ fører til mindsket Efterspørgsel efter Forbrugsartikler, og at dette dog ikke kan give Anledning til, at Driftsherrerne begynder at udvide deres Anlæg, men snarere det modsatte. Saadan pludselig forøget Opsparing kan meget vel føre til Prisfald og Bedriftsstandsning, saaledes at der vel forbruges mindre i Samfundet, men ogsaa produceres mindre. Om Kapital skal dannes kommer i første Linje an paa, om Produktionsfaktorernes Priser er saaledes, at Driftsherrerne ser deres Fordel ved at udvide Bedrifterne. Er dette Tilfældet, vil Bankerne kunne yde dem Kredit, naar blot Opsparingen i Samfundet i Forbindelse med den Merproduktion, Udvidelsen medfører, er tilstrækkelig til at hindre Priseniveauet i at stige saaledes, at Vekselkurserne ikke kan opretholdes i Pari under Forudsætning af international Guldmøntfod.

Forf. synes ikke at have Øje for Betydningen af Bankernes kreditskabende Evne. Hans Tankegang synes at være, at naar Folk sætter Penge ind i Bankerne, maa disse nødvendigvis laane dem ud til Driftsherrerne, og deres Udlaan er paa den anden Side begrænset heraf.

I Forbindelse hermed staar hans Begrundelse af, at Arbejdslønnen er det egentlige aktive Element i Konjunkturbevægelserne. Naar Lønnen er forholdsvis lav, faar Driftsherrerne forøgede Midler i deres Hænder efter at have betalt Produktionsudgifterne. Disse Midler er de nu, hævder han, tvunget af Konkurrencen til at anvende til Forbedring eller Udvidelse af deres Virksomhed. Dette fører til forøget Efterspørgsel efter Produktionsgoder og Antagelse af ledige Arbejdere i de kapitalproducerende Erhverv. Omvendt vil en Forøgelse af Lønnen føre til, at Driftsherrerne ikke kan udvide, ja, end ikke vedligeholde deres Virksomheder, hvoraf vil opstaa Arbejdsløshed i de kapitalproducerende Erhverv.

Bortset fra det ejendommelige i, at Konkurrencen skulde fremtvinge Forbedringer og Nyanskaffelser i Bedrifterne paa et Tidspunkt, hvor de bestaaende Anlæg giver dem rigelig Fortjeneste, og at de skulde ophøre at indføre Forbedringer, naar de daarlige Konjunkturer gør mere økonomiske Anlæg til en Betingelse for fortsat Drift, er det vanskeligt at se, hvori en ekstraordinær Fortjeneste for Driftsherrerne paa Grund af Lønnedsættelser skulde adskille sig i sine Virkninger fra en forøget Opsparing, og om en saadan har Forf. erklæret, at den ikke kan føre til en Konjunkturopgang, men kun til en Forskydning af Produktionen fra Konsumgoder til Produktionsgoder.

Saaframt en Kreditudvidelse ikke finder Sted, vil der for-

mentlig ske et af to ved en almindelig Nedsættelse af Arbejds-lønnen: 1) Driftsherrerne kan udvide deres Forbrug af Konsum-goder i samme Omfang som Arbejderne p. Gr. af Lønnedsæt-telsen har formindsket deres. Beskæftigelsen i Konsum- og Produktionsgodeindustriene vil da være den samme. 2) Drifts-herrerne kan benytte deres Merindkomst til Kapitalanlæg. Be-skæftigelsen vil da stige netop saameget i Produktionsgode-industriene, som den er gaaet ned i Konsumgodeindustriene.

Hvad der i Virkeligheden vil ske i Tilfælde af en Løn-nedsættelse, naar der er ledig Arbejds-kraft, er vel følgende. Naar Nominallønnen nedsættes, vil Beskæftigelsesmuligheder, der hidtil ikke har kunnet betale de nødvendige Produktions-omkostninger, nu kunne gøre det. Bankerne vil udvide Kre-diten enten ved at yde de paagældende Laan eller — hvad der kommer ud paa det samme — ved at disse trækker paa deres egne Tilgodehavender. Den saaledes forøgede nominelle Købekraft vil, saafremt Opgang i Produktionen ikke samtidig finder Sted, bevirke en almindelig Prisstigning, hvorved en tvungen „Opsparing“ sker, men senere vil den nye Produktion helt eller delvis afbalancere Forøgelsen i Betalingsmidlernes Mængde.

Forf.s Tankegang synes at være den, at naar Arbejds-lønnen nedsættes, vil det samme Beløb, den samme Mængde Betalings-midler kunne aflønne et større Antal Arbejdere, men man skal dog være en meget ortodoks Tilhænger af Lønningsfondsteorien for at se bort fra, at en Lønnedsættelse i første Omgang be-tyder forøget Fortjeneste for de Driftsherrer, der ved Lønned-sættelsen anvender Arbejds-kraft.

Forfatterens Standpunkt med Hensyn til Bankernes Betyd-ning er ogsaa karakteriseret derved, at han hævder, at Rentens Variationer kun har ringe Betydning for Konjunkturbevægelserne. Renten er et Symptom paa Konjunkturerne, ikke en Aarsag til dem, paastaar Forf. S. 62. Helt konsekvent er han imidlertid ikke paa dette Punkt, idet han paa S. 64 indrømmer, at en Renteforhøjelse for „korte“ Laan kan bringe en Del Virksom-heder i Vanskeligheder og føre til Bedriftsstandsning.

Hans Hovedbetragtning er dog den, at Kapitalrenten be-stemmes af Kapitalens Grænseproduktivet, og da denne igen er afhængig af Konjunkturerne, bliver Rentens Højde altsaa et Symptom paa disse. Ogsaa her er Forf. ortodoks, nemlig orto-doks Grænsenytteteoretiker. Det Spørgsmaal frembyder sig imidlertid af sig selv, om da ikke Arbejds-lønnen bestemmes af Arbejdets Grænseproduktion, saaledes at ogsaa Lønnen istedet-

for at være en Aarsag til vekslende Konjunkturer bliver et Symptom paa disse?

Forf. synes ikke at være opmærksom paa, at Paastanden om, at Priserne paa Produktionsfaktorerne retter sig efter disses Grænseproduktivitet, ikke er andet end en Talemaade, og at man med lige saa stor Ret kan hævde, at Produktionsfaktorernes Grænseproduktivitet bestemmes af disses Priser. Men naar dette er Tilfældet, kan Renten ligesaavel være et aktivt Element i Konjunkturbevægelserne som Lønnen.

Bankerne kan vilkaarligt sætte Renten op og ned, hvorved Kapitalens Grænseproduktivitet ændres og dermed Konjunkturerne, og det samme kan ske for Lønnens Vedkommende. I begge Tilfælde bliver Resultatet, at de Anvendelser for Kapital eller Arbejde, der ikke er produktive nok til at betale den forhøjede Rente eller Løn, gaar ud af Efterspørgselen.

At dette er Tilfældet for Rentens Vedkommende, naar det drejer sig om „korte“ Laan, indrømmer som nævnt Forf., men en saadan Sondring mellem „korte“ og „lange“ Laan er ikke rationel. Forhøjes Vekseldiskontoen, uden at Obligationskurserne falder, saaledes at man under Hensyn til den Tid, den høje Diskonto varer, kan regne at opnaa samme Rente ved at anbringe sine Penge i Obligationer, vil Obligationer ikke blive købt, og al Kapitalinvestering paa lang Sigt vil ophøre. Kapitalmarkedet er en Enhed, og Kapitalrentens Højde vil øve sin Indflydelse paa alle Former af Kapitalanvendelse og kan meget vel blive Aarsag til gode eller daarlige Konjunkturer.

Paa adskillige flere Punkter kunde der rejses Indvendinger mod Forf.s Argumentation. F. Eks. synes han at betragte alle Skatter som Produktionsomkostninger, der nødvendigvis maa bevirke en Nedsættelse af Renten eller navnlig Lønnen eller medføre Arbejdsløshed, men dette kan dog kun gælde saadanne Skatter, der er direkte knyttet til Produktionsprocessen, medens det for andre Skatters Vedkommende, f. Eks. Forbrugsskatter og Skat paa personlig Indkomst, kun delvis vil holde Stik.

Til trods herfor er den foreliggende Bog dog særdeles læseværdig. Fremstillingen er kortfattet, præget af skarp logisk Sans. Forf. er klar over, at det ved Forskningen paa det behandlede Omraade i første Linje drejer sig om en klar tankemæssig Udredning, medens man først i anden Række kan vente at faa værdifuld Bistand ved Indsamling og Brug af statistiske Data.

I sine Bestræbelser for at ræsonnere sig igennem Problemet gør han en haardhændet Brug af ceteris paribus Forudsætningen. Det kan vel heller ikke nægtes, at man ved Hjælp af denne

Forudsætning kan kaste Lys over mange Forhold, men paa den anden Side kan man jo ogsaa komme ud i Absurditeter ad denne Vej, og enkelte Steder nærmer Forfatteren sig stærkt Grænsen for Metodens Anvendelighed. Som Helhed frembyder imidlertid hans skarpe teoretiske Analyse særdeles interessant Læsning.

Jørgen Pedersen.

FERD. TÖNNIES: *Der Selbstmord in Schleswig-Holstein*, Veröffentlichungen der Schleswig-Holsteinischen Universitätsgesellschaft, Nr. 9. Ferdinand Hirt, Breslau 1927, 71 S. Pris 5,60 Rmk.

Det foreliggende Arbejde angives at udgøre en Del af en længere Række moral-statistiske Studier omfattende væsentlig den slesvig-holstenske Befolkning. Nylig har samme Forf. ogsaa afsluttet Offentliggørelsen af en anden lignende Undersøgelse nemlig om Kriminaliteten i samme Omraade (Verbrechertum in Schleswig-Holstein, Archiv für Socialwissenschaft und Socialpolitik (Tübingen), Bd. 52, 1924 og Bd. 58, 1927). Sikker skjuler der sig som Motiv bag disse Studier, om hvis Omfang endnu intet foreligger, en god Del Hjemstavnsfølelse. Som Bidrag til disse Egenes og deres Befolknings mærkelige Historie vil en omfattende Række af saadanne Undersøgelser formentlig ogsaa kunne paaregne Interesse. De nu offentliggjorte Arbejder adskiller sig i alt Fald fra andre lignende ved at behandle praktisk taget hele det Tidsrum, for hvilket lagttagelser foreligger, for Selvmordenes Vedkommende fra Begyndelsen af 1800'erne til og med 1925, idet de for Aarene efter „Genforeningen“ i tysk Statistik foreliggende Tal er suppleret med specielle med dette Formaal for Øje fra dansk Statistik indhentede Data om Selvmordene i de sønderjydske Amter i disse Aar.

Betragtet for sig — som statistisk Studie — kan det foreliggende Arbejde derimod næppe paaregne altfor megen Interesse; det er allerede paa Forhaand at vente, at Selvmordslagttagelser fra et saa begrænset Omraade som det, hvorom det her drejer sig, ikke kan give Resultater af større Almengyldighed. Alene den af Forf. fuldt gennemførte Deling efter Køn og By og Land for hver Kreds („Kreis“) medfører naturligvis, at Materialet bliver spinkelt, selv naar længere Tidsrum behandles under eet.

Ikke desto mindre er Undersøgelsen med en næsten utrolig Flid søgt gennemført med Hensyntagen til alle mulige